

КАКО ОРГАНИЗОВАНИМ
МЕРАМА СПРЕЧИТИ НЕГАТИВНЕ
ПОЈАВЕ У ДРУШТВУ

ПРЕВЕНЦИЈА И СУЗБИЈАЊЕ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ И НАСИЉА

Пишу др Биљана Стојковић и др Бранкица Поткоњак Лукић

Да ли се само казном може спречити пораст насиља, или је то етничко, верско, социјално, економско и безбедносно питање, коме се мора приступати као комплексној појави

У Србији постоје бројни закони који се односе на превенцију и сузбијање дискриминације и насиља у породици, партнерским односима, на јавном месту и на послу, на спортским манифестацијама и другде, као и бројни протоколи који операционализују њихову примену у органима државне управе, полицији, правосуђу, здравству и јединицама локалне самоуправе. Иако важећи прописи пружају добар правни оквир и инструменте за превенцију и сузбијање дискриминације и насиља, који су у великој мери усаглашени са међународним и европским стандардима, евидентно је да због великог броја регистрованих случајева дискриминације и насиља у Републици Србији постоји потреба да се поједина законска решења ефикасније примењују у пракси. У вези са наведеним, треба истаћи да Министарство одбране и Војска Србије доследно поштују одредбе успостављеног нормативно-правног оквира Републике Србије које се односе на забрану свих видова дискриминације, мобинга и насиља и, сагласно томе, у оквиру својих надлежности предузимају мере и активности и успостављају механизме којима се обезбеђује превенција и смањење дискриминације и насиља, а нарочито према рањивим друштвеним групама.

Поступајући у складу са превентивним и благовременим реаговањем на проблем учесталих случајева насиља у породици и у партнерским односима у нашем друштву, Министарство одбране донело је одлуку да се, сходно функционалним надлежностима, предузму организоване мере с циљем превенције сваког облика дискриминације и насиља, како у организационим саставима Министарства одбране и Војске Србије (МО и ВС), тако и у породицама професионалних припадника ВС. У вези са тим, крајем ове године очекује се, у издању Медија центра „Одбрана”, брошура Одељења за развој психолошке делатности Министарства одбране на тему превенције дискриминације и насиља у МО и ВС. У наредном периоду та брошура помоћи ће у едукацији запослених у Министарству и Војсци и чланова њихових породица.

Одређење насиља и његове врсте

Да би се боље разумела ова сложена и нимало пријатна тема потребно је добро познавање основног вокабулара. Тако се под појмом насиља најчешће подразумева употреба силе, претња силом или злоупотреба моћи.

Родно засновано насиље полази од родних улога и стереотипа. Родне улоге су друштвене улоге условље-

ОСНОВНЕ ЧИЊЕНИЦЕ О НАСИЉУ У ПОРОДИЦИ

Насиље у породици обухвата различите радње и понашања, које један члан породице предузима, односно испољава према другом, како би успоставио моћ и контролу и/или задовољио неке своје потребе на штету другог члана.

Последице изложености насиљу су бројне и битно утичу на ментално здравље оних који су му непосредно изложени, али и оних који га посматрају.

Пораст насиља у друштву је директно повезан са порастом насиља у породици и обрнуто јер, не боравимо, породица је основна ћелија друштва.

Особа може бити изложена насиљу у породици током целог свог живота, од најранијег детињства до дубоке старости.

Најчешће жртве насиља у породици су жене, деца, инвалиди и старије особе.

Појава насиља у породици је резултат интерактивног деловања низа чинилаца, индивидуалних и друштвених, при чему трауме доживљене због насиља у детињству доприносе развоју и прибегавању насиљу у међуљудским односима у одраслом добу код тих особа.

(Цитирано према подацима Поверенице за заштити равноправности)

Наношење телесних повреда је видљив део феномена насиља, док се о психичким траумама мање говори

не одређеним очекивањима друштвених група у односу на мушки и женски род (тзв. друштвени конструкти) у вези са родном поделом рада, сексуалношћу и родним односима моћи. Сагласно томе, једна од класификација родно заснованог насиља сачињена је према учиниоцима и „жртвама”, по којој насиље може бити:

- **према нејознајним особама**, као што је насиље у случајевима: прогањања, убиства из користољубља,

разбојништва, тероризма, злочина из мржње, политичких убиства, тортуре и других облика државног насиља, насилничког понашања на јавном месту, сатанистичких убиства, сексуалних деликата, трговине људима и сл.;

- **према јознајним особама**, са две групе карактеристичних примера:

а) у **породици, брачним заједницама и партнерским везама**, са насиљем испољеним у случајевима: прогањања, насиља у породици, убиства у породици и у партнерским везама, сексуалног насиља, телесних повређивања и трговине људима и слично,

б) **изван породица брачних заједница и партнерских веза**, са насиљем испољеним према: пријатељима, познаницима, на радном месту, у школи, вртићу у виду прогањања, шиканирања, злостављања, мобинга, наношења телесних повреда, насиља над децом, убиства, сексуалних деликата, трговине људима и слично.

Насиље у породици, као облик најраспрострањенијег родно заснованог насиља јесте веома комплексна појава за чије ефикасно спречавање и сузбијање су потребне, у дужем периоду, посебно прилагођене мере друштва, уз ангажовање свих структура друштва из тзв. владиног и невладиног сектора. Наиме, социолошка истраживања показала су да је насиље у породици најчешће прикривено, невидљиво или прихваћено као уобичајено понашање због традиционалних схватања о односима између полова. Осим тога, карактерише га и дуготрајност, јер су жене, деца, стари и инвалиди најчешће жртве, које се често мире са својом судбином и веома ретко комуницирају са спољним светом, који, са своје стране, такво насиље најчешће сматра оправданим.

Објављени налази упућују на комплексност наведене појаве коју на простору Балкана усложњава и висока стопа незапослености, као и постконфликтни опоравак друштва праћен изазовом који представља вели-

Различити облици вршњачког насиља попримају све бруталније размере

ПРОТОКОЛИ ЗА СПРЕЧАВАЊЕ НАСИЉА МЕЂУ МАЛОЛЕТНИЦИМА

Вршњачко насиље, а поготово у школама, насиље на спортским манифестацијама у којима су изгредници малолетна лица, насиље у породици у којој су малолетници или починиоци насиља или жртве, говори о потреби да се држава озбиљније позабави феноменом пораста насиља међу најмлађом популацијом. Стога су донети протоколи који регулишу надлежно поступање ради превенције и сузбијања ове негативне појаве, попут Општег протокола за заштиту деце од злостављања и занемаривања, донетог 2005. године, у складу са Конвенцијом о заштити права детета, и Посебни протокол за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама, Министарства просвете, донет 2007. године.

Поседице изложености насиљу у породици утичу и на ментално здравље оних који су му непосредно изложени, али и оних који га посматрају

ЗЛОУПОТРЕБА ОРУЖЈА

Према подацима Центра за истраживање јавних политика, објављених у студији *Злоупотреба оружја и родно засновано насиље* из 2017. године, од 875 милиона примерака малокалибарског и лаког ватреног оружја које постоји данас у свету, више од 75 одсто налази се у поседу појединаца и структура које нису државне, тј. војних и полицијских снага, у поседу приватних безбедносних компанија, паравојних и криминалних група и слично, или у власништву појединаца, од којих је велики број нерегистрован и сакривен у домовима.

Борба против нелегалног поседовања и трговине стрелачким и лаким наоружањем доприноси смањењу ризика од повреда и смрти приликом вршења насиља над женама

ки број нерегистрованог оружја са бивших ратишта скривеног у домовима починилаца. Стога је веома важно информисати све припаднике органа државне управе, као и јавност у целини, о опасностима од (зло)употребе оружја у случајевима насиља у породици, јер повремено раст тензија у региону поновно ставља у први план поседовање оружја као средства за личну одбрану.

Истраживања показују да су жене широм света изложене највећим ризицима од повреда и насилне смрти, и то не због употребе лаког стрелачког оружја на улицама или на ратиштима, већ у властитим домовима, у миру. Подаци о случајевима насиља у породици која су окончана смртним исходом уз употребу ватреног оружја указују на чињеницу да убиства у породици чине једини облик убиства у којем су жене много чешће жртве него мушкарци.

Стога је у нашој земљи 2010-2015. године донет Акциони план за спровођење стратегије контроле стрелачког и лаког оружја у Републици Србији, којим су, имајући у виду неопходност заједничког деловања и мултидисциплинарност наведене проблематике, предвиђене конкретне активности надлежних државних органа, као и потреба сарадње државних институција са међународним организацијама, локалном заједницом, цивилним друштвом и привредним субјектима.

Такође, према студијама Светске здравствене организације, између 40 и 70 одсто свих убиства жена чине она која су починили њихови интимни партнери. На сваку која је убијена или била изложена физичком насиљу коришћењем ватреног оружја долази далеко већи број жена које доживљавају претње оружјем.

ОСНОВНЕ ЧИЊЕНИЦЕ О НАСИЉУ НАД ЖЕНАМА

- Свака друга жена доживљава неки облик психичког насиља у породици.
- Свака трећа жена доживела је физички напад од неког члана породице.
- Свака четврта жена изложена је претњама насиљем.
- У преко 92 одсто случајева извршиоци кривичног дела насиља у породици су мушкарци.
- Најраспрострањенији облик насиља је брачно насиље.
- Најчешће жртве насиља у породици су супруге или бивше супруге насилника.
- Свака три минута једна жена је физички злостављана.
- Сваких пет минута једна жена је силована.
- Сваких десет минута једна девојчица је злостављана.
- Једна од две жене претрпела је бар један инцидент насиља до своје 16. године.
- Преко 80 одсто насиља над женама врше њихови партнери (супруг, ванбрачни партнер, ранији брачни или ванбрачни партнер).
- Око 75 одсто жена изложено је насиљу дуго година.
- Око 52 одсто жена неки од облика насиља трпе свакодневно.
- Чак 90 одсто жртава трговине људима у Србији чине жене.

(Цитирано према подацима РЗС, Поверенице за заштити равнојравности и „АСТРА“)

Подаци из истраживања која су се бавила коришћењем малокалибарског оружја у насиљу у породици указују на повезаност поседовања ватреног оружја и насиља у породици. Наиме, Мрежа „Жене против насиља“, којом координира Аутономни женски центар из Београда, прикупљањем и анализом новинских чланака дошла је до податка да су током 2016. године на територији Србије убијене 33 жене у породично/партнерском контексту (у односу на 35 убистава жена у 2015. години). У свом извештају о фемциду ова мрежа навела је да су поседовање оружја и приступ ватреном оружју индикатори постојања високог ризика од смртоног исхода насиља.

Насиље над женама један је од највећих друштвених проблема, с низом негативних последица како за жене, породицу и њене чланове, тако и за ширу друштвену заједницу. Из више постојећих дефиниција „насиља над женама“ може се издвојити она коју у својим документима користи Савет Европе, по којој насиље над женама обухвата „сва дела родно заснованог насиља која имају за последицу или ће вероватно имати за последицу физичку, сексуалну, психичку или економску штету или патњу жена, укључујући претње таквим делима, присилу или намерно одузимање слободе, било да се појављују у јавном или приватном животу“.

Треба истаћи да *Декларација о елиминисању свих облика насиља над женама (A/Res/48/104)*, донета у Уједињеним нацијама 1993. године, а потом и *Конвен-*

ција Савета Европе о сиречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (CAHVIU), усвојена 2011. године и ратификована у Народној скупштини Републике Србије 31. октобра 2013, наводе да насиље у породици треба да се посматра као национални приоритет, уз потребу доношења интерресорних програма и обавезу предузимања казних мера које ће бити делотворне у сузбијању насиља у породици, а посебно према женама које су најчешће жртве, што садржи *Предлог Закона о родној равноправности*, тренутно у процедури разматрања и усвајања у Републици Србији.

Према наведеним документима насиље над женама дефинисано је као сваки акт насиља на основу разлике у половима, чији је исход у физичком, сексуалном или психолошком озлеђивању или злостављању жена, којима се наноси штета или патња, укључујући и претње таквим актима, принудно ограничење или намерно лишавање слободе, без обзира на то да ли произлази из јавног или приватног живота.

Декларацијом је обухваћено насиље над женама у породици, насиље у општој заједници и од државе. Тим документом женама је у међународној заједници дато право на живот без насиља.

Насиље над женама нормирано је као кршење женских људских права и у међународном праву може се појавити у разним облицима, као физичко, психичко, духовно, сексуално и економско.

Физичко насиље дефинисано је као облик мушког насиља над женама када се наношењем телесних повреда угрожава физички интегритет, основно право на живот жена. Тежина повреда варира од минималних, лаких телесних, до тешких повреда, трајног инвалидитета и смрти. Такође, обухвата следеће физичке акте насилника: гурање, шамарање, ударање, премлаћивање, паљење, спаљивање због мираза, давање, убоде, осакаћивање, мучење, убиство, убијање женске деце.

Сексуално насиље је сваки облик сексуалне присиле против воље жене, присиљавање на сексуалне активности нежељеним дирањем, силовањем или сексуалном злоупотребом деце, инцестом. Сексуално насиље може бити реализовано вербално, сексуалним задиркивањем, непожељним коментарима, присилама у порнографији, трговином женама и децом, сексуалним ропством и, у новије време, тзв. секс-туризмом. Посебан вид овог насиља у неким крајевима Африке представља генитално сакаћење девојчица.

Психолошко насиље састоји се у разноврсним облицима вербалне агресије, која за последицу има штету за лични идентитет. Остварује се контролом, принудом, застрашивањем, понижавањем, вређањем, исмејавањем, манипулацијама, изолацијом, презиром, јавним нападима, претњама о наношењу физичких повреда и убиством.

Духовно насиље је присиљавање жена да усвоје одређена веровања или духовна опредељења. Због друштвених криза, ратова, националне или верске различитости, духовно насиље испољава се и као уништавање или разарање традиционалних религиозних увере-

Економско насиље у виду контроле и ограничавања приступа финансијским средствима честа је појава посебно у породици и партнерским односима

ња, путем исмејавања и кажњавања због припадности одређеној вери и присилног наметања нових религијских обичаја и уверења.

Економско насиље је одузимање или ускраћивање финансијских средстава особама којима по закону припада издржавање; неједнака контрола над приступом заједничким ресурсима – контролисање приступа новцу; одређивање недовољних износа за дневне потребе; ускраћивање права на одлучивање у погледу куповина; права на власништво средстава које су саме жене зарадиле; спречавање зарађивања, запослења; присиљавање жене на неплаћени рад у партнеровим пословним активностима и слично.

Родно заснована дискриминација и насиље

Родно заснована дискриминација и насиље су тесно повезане. Родно заснована дискриминација јесте свако разликовање, неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), на отворен или прикривен начин, у односу на лица или групе лица, као и чланове њихових породица или њима блиска лица, засновано на полу, односно роду, у политичкој, образовној, економској, социјалној, културној, спортској и другим сферама друштвеног живота.

Родном дискриминацијом сматра се и неповољније поступање према другом лицу или групи лица, искључиво или углавном зато што су тражили, покренули или намеравали да покрену поступак за заштиту од родне дискриминације, понудили или намеравали да понуде доказе о родној дискриминацији, дали исказ пред надлежним органом и телом о случају родне дискриминације, упозорили јавност на случај такве дискриминације или пружили другу врсту подршке у покренутом поступку за заштиту од родне дискриминације.

Родном дискриминацијом сматра се и узнемиравање, сексуално узнемиравање и сексуално уцењивање, родно засновано насиље и насиље према женама, неједнако поступање на основу трудноће, породичног

одсуства, одсуства ради неге детета, одсуства ради посебне неге детета, као и подстицање другог лица на дискриминацију.

Према важећим законским и стратегијским решењима у Републици Србији, не сматрају се родном дискриминацијом мере за заштиту материнства, као и посебна заштита жена на раду, у складу са прописима којима се уређују радни односи и безбедност и здравље на раду. Такође, не сматрају се родном дискриминацијом посебне мере донете ради отклањања и спречавања неједнаког положаја жена и мушкараца и остваривања једнаких могућности за жене и мушкарце.

Политички и правни основ за спречавање насиља над женама

По својој суштини, насиље над женама представља брутално кршење њихових основних људских права и последица је историјски неједнаких односа друштвене моћи између мушкараца и жена, који су довели до дискриминације и доминације над женама. То је један од основних механизма којима се жене присиљавају да буду у одређеној позицији у односу на мушкарце. Оно што је најбитније јесте да је насиље над женама, без обзира на мере које се предузимају и даље широко распрострањен проблем, у одређеној мери заступљен у сваком друштву и свакој земљи и представља тешко премостиву препреку у постизању једнакости, развитка, демократије и мира.

Увиђање значаја, препознавање потребе и јачање свести о томе да је на глобалном нивоу неопходно предузети одговарајуће мере како би се поштовала људска права жена и спречили сви облици насиља према женама довели су до израде, усвајања и спровођења бројних међународно прихваћених норми и стандарда. Пре свега, реч је о нормама и стандардима које су сукцесивно усвајале Уједињене нације, обавезујући државе чланице да их поштују и доследно примењују у пракси. И друге, на међународном и регионалном нивоу значајне организације, такође су, свесне неопходности деловања у правцу постизања конкретних помака с циљем реалног изједначавања статуса и улоге мушкараца и жена у друштву, усвојиле одговарајући политички и правни основ за спречавање насиља над женама.

Уједињене нације о једнакости мушкараца и жена

Људска права одувек су била у фокусу деловања Организације уједињених нација, која је од посебног значаја за очување међународног мира, безбедности и развоја. Тако се у преамбули *Повеље Уједињених нација*, потписаној у Сан Франциску 26. јуна 1945, а која је на снази од 24. октобра 1945, као један од кључних циљева наводи реafirмација „вере у фундаментална људска права, у достојанство и вредност људске личности, у једнака права мушкараца и жена”. У члану 1 *Повеље УН*, као један од циљева ове светске организа-

областима где је комисија проценила да су њихова права значајно и ургентно угрожена. Комисија за статус жена иницирала је одржавање светске конференције на којој би се расправљало о положају жена свих држава чланица УН. Та иницијатива је прихваћена, те се од 1975. године, када је одржана прва светска конференција о женама у Мексико Ситију, такви скупови редовно одржавају.

Сваке године представници/представнице држава чланица окупљају се у седишту УН у Њујорку како би евалуирали постигнути напредак у области родне равноправности, идентификовали изазове, утврдили глобалне стандарде и формулисали конкретну политику за промоцију родне равноправности, оснаживање же-

на широм света, али и за спречавање родно заснованог насиља. Поред тога, увидело се да постојећи општи оквир за регулисање питања људских права заправо није довољан да би се заштитила и промовисала специфична права жена и елиминисало насиље према њима. Сагласно томе, Генерална скупштина УН је 1967. године усвојила *Декларацију о елиминацији дискриминације жена*. После тога у Генералној скупштини УН, *Резолуцијом 34/180* усвојена је *Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације наг женама (Convention on Elimination of all Forms of Discrimination against Women)*, позната као CEDAW конвенција (130 гласова „за“, ниједан „против“ и 10 „уздржаних“), која је ступила на снагу 3. септембра 1981, пошто што ју је ратификовао потребни број држава. Тачније, од 194 државе чланице УН, у претходном периоду 187 ратификовало је CEDAW конвенцију. Интересантан је податак да се међу преосталих седам држава које то још нису учиниле налазе и Сједињене Америчке Државе, заједно са Суданом, Ираном, Сомалијом, Јужним Суданом и два пацифичка острва Тонга и Палуа. Република Србија, као сукцесор претходних држава, чланица је Конвенције од 12. марта 2001, а у складу са чланом 18 има обавезу да Комитету периодично доставља извештаје о њеној примени.

Чињеница да наведена конвенција није непосредно, већ само индиректно посвећена родно заснованом насиљу не умањује њен значај као једног од суштински важних међународноправних инструмента којим се од држава чланица УН захтева да у потпуности обезбеде поштовање права и жена и мушкараца да равноправно уживају сва људска права. На основу CEDAW конвенције формиран је Комитет за елиминацију дискриминације над женама, тело сачињено од 23 експерта из целог света, који прате и надгледају спровођење CEDAW конвенције. Такође, Република Србија припрема већ Четврти државни извештај о спровођењу CEDAW конвенције, у чијој изради учествују и представници Министарства одбране.

Комитет за елиминацију дискриминације над женама издао је 1989. године *Ојшћу ѓрејоруку бр. 12 о насиљу над женама*, којом се од држава потписница тражи да предузму мере ради заштите жена од насиља у породици, на радном месту или у било којој другој области друштвеног живота. Настављајући своје деловање у том правцу, 1992. године, Комитет је *Ојшћом ѓрејоруком бр. 19 о насиљу над женама* послао јасну поруку да државе чланице УН треба да усвоје правну регулативу која се односи на насиље у породици, његово одговарајуће кривичноправно санкционисање и предузимање превентивних и заштитних мера.

У *Бечкој декларацији* и *Акционом ѓрограму*, усвојеним на Светској конференцији УН о људским правима 1993. године, родно засновано насиље окарактерисано је као структурално и универзално и предложено је именовање специјалног извештача о насиљу над женама.

Наредни корак предузет у правцу усвајања норми и стандарда на глобалном нивоу представља доношење *Декларације о елиминацији свих облика насиља над женама (Declaration on the Elimination of all Forms of Violence against Women – DEVAW)*, 1993. године, која је први међународни инструмент који се односи искључиво на насиље над женама.

Четврта светска конференција о женама УН у Пекингу (НР Кина), септембра 1995. године, на којој су учествовале делегације из 189 држава чланица УН, представници владиног и невладиног сектора из целог света усвојили су *Пекиншку декларацију и ѓлајфформу за акцију (Beijing Declaration and Platform for Action – BPfA)*. Овај документ садржи сет од 12 стратешких циљева за оснаживање жена, укључујући и елиминацију свих облика насиља над њима. Такође, садржи и активности, односно практичне мере које државе, међународне и невладине организације треба да предузму како би се насиље над женама спречило и сузбијало. Као приоритет истакнута је препорука да се преиспитају постојећа законска решења и у вези с тим предузму друге потребне мере као што је образовање одговарајућих механизма ради заштите жена од насиља у породици. У том смислу, сугерише се да насиље над женама треба третирати као кривично дело, процесуирати и кажњавати починиоце, а истовремено улагати напоре да се свака врста насиља спречи и пружи адекватна подршка и заштита жртвама.

Проблем насиља над женама укључен је и у документ Уједињених нација *Циљеви одрживог развоја 2015. Миленијумски циљеви развоја (2000–2015)* замењени су *Агендом за одрживи развој до 2030. године*, која је усвојена септембра 2015. на 70. заседању Генералне скупштине УН и која садржи 17 циљева одрживог развоја, који се називају и глобалним циљевима, а који ће усмеравати развојне политике.

Један од циљева одрживог развоја до 2030. године, циљ 5, односи се на постизање родне равноправности и оснаживање свих жена и девојчица. Њиме се, између осталог, подразумева елиминација свих облика дискриминације и насиља над женама, укључујући и трговину људима, сексуалну и све остале видове експлоатације жена, као и све штетне активности за жене и девојчице, попут удаје деце, ране удаје, присилних бракова и гениталног сакаћења жена.

Регионалне организације о родно заснованом насиљу

Осим Уједињених нација, у развој политика и законодавства које третира проблем родно заснованог насиља активно су биле укључене и друге међународне и регионалне организације. Између осталих, значајно је деловање Савета Европе, који је, од оснивања 1949. године, био укључен у решавање овог питања. Идеја да постоје права чија заштита мора имати универзални, наднационални карактер, операционализо-

Пети циљ одрживог развоја до 2030. године односи се на постизање родне равноправности и оснаживање свих жена и девојчица

вана је Европском конвенцијом о заштити људских права и успостављањем Европског суда за људска права. Као резултат напора да се системски заштите основна људска права израђена је и усвојена Европска конвенција о заштити људских права, као међународни уговор о заштити људских права и слобода у Европи. Конвенцију су, уз пратеће протоколе, ратификовале и примењују је све државе чланице Савета Европе. У контексту спречавања насиља над женама најзначајнији документи Савета Европе су: Конвенција о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици, позната као Истанбулска конвенција (2011), Конвенција о борби против трговине људима и Прејорукa Res (2002) 5 о заштити жена од насиља.

Истанбулска конвенција свакако представља најважнији и најобухватнији правно обавезујући инструмент у Европи о насиљу над женама, укључујући и насиље у породици. Примењује се у миру и за време оружаног сукоба, а односи се на све облике насиља над женама, укључујући и насиље у породици. Посебна пажња посвећена је: психичком насиљу, ухвођењу, физичком насиљу, сексуалном насиљу, укључујући силовање, принудни брак, генитално сакаћење жена, присилни абортус и присилну стерилизацију, сексуално узнемиравање и било које врсте помагања, подстицања или покушај насиља над женама.

Наравно, на глобалном и регионалном нивоу постоји још читав низ организација које овде нису поменуте,

а које су својим деловањем знатно допринеле формулисању, доношењу и спровођењу норми, стандарда и обавеза држава у односу на насиље над женама, насиље у породици и друге врсте насиља, што никако не умањује њихов значај. Ипак, и само на основу овде наведеног, може се довољно аргументовано тврдити да постоји снажно утемељење за вођење политике, спровођење процедура и праксе у складу са донетим међународним стандардима. Упркос томе, може се, такође, констатовати до данас ниједна држава у свету није остварила родну равноправност и сузбила насиље над женама. Штавише, сведоци смо да насиље над женама представља својеврсни „глобални феномен“ као резултат доминације мушкараца у свету, који мора да се мења како би се окончали сви облици дискриминације жена и како би оне заиста биле равноправне са мушкарцима. Томе се, и поред огромних уложених напора, и даље пружа жесток отпор.

У контексту израде и усвајања међународних норми, стандарда, споразума и конвенција треба посебно нагласити њихов значај у смислу уподобљавања националних законодавстава са њиховим садржајем, а с циљем одговарајућег третирања, односно криминализовања различитих облика насиља над женама и предузимања мера ради њиховог спречавања, адекватног кажњавања починилаца таквих дела, као и заштите и пружања подршке жртвама насиља.

Обиље антидискриминаторских прописа у Србији

У Републици Србији постоји читав сет политичких, стратегијских и нормативних докумената који садрже антидискриминациона опредељења, донета на бази усвојених међународних докумената која треба да створе универзални правни и нормативни оквир за елиминасање различитих облика дискриминације и насиља у свету. Наведеним документима стварају се услови за афирмисање односа и праксе који ће бити засновани на истинској равноправности људи, без обзира на полну, расну, националну припадност, материјални или друштвени статус итд.

Иако је већина наших закона антидискриминаторске природе, сматра се да је тек усвајањем *Устава Републике Србије* (2006), а потом *Закона о забрани дискриминације* (2009) и *Закона о равнојравности полова* (2009) у Републици Србији створен антидискриминаторни законодавни оквир за остваривање равноправности на начелима владавине права, социјалне правде, равноправности полова, грађанске демократије, људских и мањинских права и слобода, као основних претпоставки за демократски развој друштва.

Поменути законски оквир у Републици Србији гарантује остваривање равноправности полова, полазећи од обавезе примене *Конвенције о елиминацији свих облика дискриминације жена* – CEDAW (1981), као и

Опционог протокола уз Конвенцију о елиминацији свих облика дискриминације жена (2002), који подразумевају примену мера на националном нивоу ради спровођења антидискриминационих политика и спречавања насиља у породици. Већ поменута *Пекиншка декларација* и *Платформа за акцију*, усвојена на Четвртој светској конференцији о женама 1995. године, те *Најробијска правила о побољшању будућег положаја жена* из 1985, посебно истичу потребу реформе националних законодавстава ради заштите жена од насиља у породици, као и сензибилизације јавних служби у пружању стручне и финансијске подршке жртвама насиља.

Поред тога, Република Србија као чланица Уједињених нација, Организације за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС) и Партнерства за мир Северноатлантског савета (ПЗМ-а НАТО) и као кандидат за чланицу Европске уније (ЕУ) у својим антидискриминационим политикама уважава садржај и других међународних докумената у овој области, као што су *Универзална декларација о правима човека*, усвојена на заседању Генералне скупштине УН (1948); *Резолуција 1325 СБ УН* (2000) и сродне резолуције УН; *Европска конвенција за заштити људских права и основних слобода*, Савета Европе (1950), измењена у складу са *Протоколом број 11* (2003 и 2005); *Декларација о једнакостима између жена и мушкараца као фундаментални критеријум демократије*, Савета Европе (1997); *Конвенција о политичким правима жена* (1953); *Декларација о политички сујројсављања насиљу према женама у де-*

мокрајској Европи, ЕУ (1993); Повеља за евројску безбедност (1999); Универзална декларација о демократији (1997); Резолуција 2025 Евројског парламента „О учешћу жена у мирном решавању сукоба“ (2000); Резолуција 1464 Савета Евроје „Жене и религија у Европи“ (2005).

Посебну групу међународних докумената релевантних за заштиту жена од насиља, посебно током ратних сукоба, пружа примена међународних докумената као што су: Женевска конвенција за побољшање положаја рањеника и болесника сувоземних војних снага – I женевска конвенција; Женевска конвенција за побољшање положаја рањеника, болесника и бродоломаца поморских оружаних снага – II женевска конвенција (1950); Женевска конвенција за постојање са ратним заробљеницима – III женевска конвенција (1950); Женевска конвенција о заштити цивила за време рата – IV женевска конвенција (1950); Дојунски протокол уз женевске конвенције од 12. августа 1949. године о заштити жртва међународних оружаних сукоба – Протокол I (1978); Дојунски протокол уз женевске конвенције од 12. августа 1949. године о заштити жртва немеђународних оружаних сукоба – Протокол II (1978); Конвенција о сјечавању и кажњавању злочина геноцида (1978); Конвенција против тортуре и других сурових, нељудских или пони-

НАЦИОНАЛНИ АКЦИОНИ ПЛАН
ЗА ПРИМЕНУ РЕЗОЛУЦИЈЕ 1325
САВЕТА БЕЗБЕДНОСТИ
УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА
ЖЕНЕ, МИР И БЕЗБЕДНОСТ У
РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ
(2017–2020)

oebs

Република Србије у својим антидискриминационим политикама уважава садржај међународно прихваћених норми и стандарда

ГОП!
У НАД ЖЕНАМА

жавајућих казни и постојећа (1950); Међународна конвенција против узимања талаца (1991); ОЕБС-ов Акциони план 2004. за унапређење равноправности полова (2004); Директива 40-1 НАТО и ПЗМ о уградњи Резолуције 1325 СБ УН и перспективама родне равноправности у командној структури НАТО, укључујући и мере за заштити жена током оружаног сукоба (Vi-SC Directive 40-1, NATO, September 2009) и примена препорука из Глобалне стратегије Уједињених нација о примени Резолуције 1325 о превенцији конфликта и трансформативној правди и обезбеђивању мира (2015), као и препоруке из тзв. Истамбулске конвенције и препоруке из Резолуције Европског парламента од 8. октобра 2015. године (2015/2754 RSP).

У вези са наведеним документима, у Републици Србији донета су и посебна стратегијска и планска документа која треба да оснаже друштвену позицију жена како би мање биле подложне насиљу у друштву: Стратегија превенције и заштите од дискриминације (2013) и Акциони план за примену Стратегије превенције и заштите од дискриминације за период од 2014. до 2018. године (2014), Национална стратегија за родну равноправност за период од 2016. до 2020. године и План активности за спровођење Стратегије за родну равноправност 2016–2018 (2016), у коју је уврштена мера која се односи на „Жене и безбедност“, затим Закључна зајажња о комбинованом другом и ширећем периодичном извештају Републике Србије Комисије Уједињених нација за елиминацију дискриминације жена (CEDAW/SRB/CO/2-3) од 25. јула 2013, као и Национални акциони план за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене, мир и безбедност у Републици Србији (2010–2015), усвојен Закључком Владе 05 број 337-9657/2010, од 23. децембра 2010. године, и Национални акциони план за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене, мир и безбедност у Републици Србији (2017-2020), усвојен Закључком Владе 05 број 337-12773/2016-1 од 19. маја 2017. године.

Пред наведеног, усвојени су и посебни закони, као што су: Закон о пошврђивању Конвенције СЕ о заштити деце од сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања (2010), Закон о пошврђивању међународне Конвенције о заштити свих лица од присилних несјанака (2011), Закон о посебним мерама за сиречавање вршења кривичних дела против полене слободе према малолетним лицима (2013), Закон о пошврђивању амандмана на члан 20 став 1 Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена (2014), Закон о пошврђивању Протокола број 15 којим се мења Европска конвенција за заштити људских права и основних слобода (2015), Закон о пошврђивању Конвенције о надлежности, меродавном праву, признању и извршењу одлука и сарадњи у материји родитељске одговорности и мера за заштити деце (2015), чија примена треба да створи повољнији законодавни амбијент за безбедније друштво.

Обука инструктора из области родне равноправности из Африке у Центру за мировне операције ЗОК ГШ ВС

УПОЗОРАВАЈУЋИ ПОДАЦИ СВЕТСКЕ СТАТИСТИКЕ

Истраживања UN Women показују да жене широм света нису изложене највећим ризицима од повреда и насилне смрти употребом лаког оружја на улицама и ратиштима, већ у њиховим властитим домовима. Зато је са разлогом речено да „за жене рат није завршен кад је окончан“. Осим тога, уобичајено се дом и породица посматрају као безбедно место и сигурно уточиште. Међутим, уколико у кући постоји оружје, вероватноћа да ће жена страдати насилном смрћу повећава се три пута.

Глобалне анализе статистичких података из свих делова света показују да годишње буде пријављено просечно око 44.000 убиства у контексту насиља у породици у 104 земље, које су анализирани од 2009. до 2013. године.

Резултат процене је да око 66.000 жена буде убијено сваке године на глобалном нивоу. Жене се као жртве насиља у породици смртним исходом појављују у око 17 одсто укупног броја убиства са предумишљајем на годишњем нивоу. Ово доводи до резултата да је на пет мушкараца убијених у насилним инцидентима, убијена једна жена у ситуацијама насиља у породици на узорку од 100.000 становника/ца.

У наведеној студији, поред осталог, стоји: „Иако се облици фемцида (убиства жена) разликују културолошки и географски (нпр. убиства из части на Блиском истоку, убиства због мираза у Индији, убиства

у сукобима међу бандама у Мексику итд.), најзаступљенији и свуда присутан облик су убиства жена у партнерском контексту. Студије из Аустралије, Канаде, Израела, Јужне Африке и САД показују да 40 до 70 жена буде убијено у партнерском контексту. Извештај о фемциду у Великој Британији од 2009. до 2015. године, такође, показује да је 62,7 одсто жена било убијено у партнерском контексту.

У публикацији Организације за европску безбедност и сарадњу *Борба против насиља над женама у региону ОЕБС-а*, објављеној 2016. године, изнети су подаци које је прикупила агенција UN Women 2015. године: од 57 држава чланица ОЕБС-а, 47 њих усвојило је националне законе о породичном насиљу, 46 усвојило је законе о сексуалном злостављању, а 22 државе – законе о силовању у браку. Такође, наведен је и посебно забрињавајући податак да заправо не постоји објективна слика о броју извршених кривичних дела насиља, јер жене – жртве сексуалног насиља у највећем броју случајева то не пријављују.

Да би се илустровала тежина последица насиља над женама у партнерским односима, изнет је податак да су у свету током 2012. године чланови породице или партнери (подаци Канцеларије УН за дрогу и криминал) убили 43.600 жена и девојака, док је, у истом периоду, укупно 11.133 људи изгубило живот у терористичким нападима (подаци Института за економију и мир).

Одговор на насиље у мултинационалним операцијама

У појединим мултинационалним операцијама (МНОп) припадници међународних снага суочавају се са потребом реаговања услед бруталних случајева насиља припадника терористичких организација и паравојних снага према локалном становништву, при чему су посебно угрожени деца, жене, инвалиди и старије особе. Поред тога, жене су посебно изложене сексуалном насиљу, сакаћењу и трговни људима.

Регистровани су, нажалост, и малобројни случајеви када су починиоци сексуалног насиља према локалном становништву били управо припадници међународних снага. У таквим случајевима поступа се према међународно утврђеној процедури за кривична дела насиља, укључујући и сексуално насиље, и наведена лица се по хитном поступку повлаче из мисије и процесуирају пред националним судовима.

Припадници Војске Србије никада нису били починиоци таквих кривичних дела у МНОп. Приликом припреме припадника Војске Србије за учешће у МНОп посебна пажња придаје се превентиви, која се реализује едукацијом у Центру за мировне операције Здружене оперативне команде Генералштаба Војске Србије.

Поред тога, значајну улогу у превенцији и спречавању насиља у МНОп имају мултинационални војни и цивилни састави јединица и команди међународних снага,

у којима има и мушкараца и жена. У складу са наведеним, у Заједничкој безбедносној и одбрамбеној политици Европске уније (CSDP), родна перспектива мисије ЕУ остварује се и присуством једног/једне или неколико саветника/саветница за род у свим цивилним и војним мисијама. Стога је Република Србија у Националном акционом плану за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене, мир и безбедности у Републици Србији (2010–2015) предвидела увођење такве нове дужности у своју праксу када наша земља буде учествовала са бројнијим националним контингентом.

Република Србија, која је започела процес преговарања за улазак у чланство Европске уније (ЕУ), истакла је значај равноправног учествовања мушкараца и жена у превенцији и решавању конфликта и промовисања културе трајног и одрживог мира. Наиме, у оквиру Заједничке безбедносне и одбрамбене политике Европске уније (CSDP) и Сектора за мировне операције Уједињених нација (UN DPKO) посебно се заговара веће учешће жена у цивилним и војним мултинационалним операцијама.

Такође, Република Србија, као чланица Уједињених нација (УН), Организације за европску безбедносну сарадњу (ОЕБС) и Партнерства за мир (ПЗМ), имала је у виду да се ове међународне организације доследно ангажују на спречавању насиља над женама у кризним и ванредним ситуацијама, као и у промовисању учешћа жена у очувању и изградњи мира.

Припадници и припаднице Министарства одбране и Војске Србије уочи поласка у мултинационалне операције

ONLY 11% OF WOMEN WHO EXPERIENCE SEXUAL ASSAULT REPORT IT.

19

Source: "Integrating Gender into Internal Police Oversight" by ODIHR, OSCE Secretariat and DCAF, 2014

Да би се стало на пут насиљу над женама, оно мора бити пријављено

Као професионални војници жене су први пут учествовале у мировној операцији у Републици Кипар, 2012. године. Након тога у свакој новој ротацији јединица у саставу нашег контингента налазио се и одређени број жена професионалних војника, а од 2013. године и једна жена официр Војске Србије.

Ипак, њихово учешће је још недовољно, осим у војним санитарским тимовима у МНОП. Укупна заступљеност жена из Министарства одбране и Војске Србије у мултинационалним операцијама у 2015. години износила је 10,06%, док је у истом периоду учешће припадница Министарства унутрашњих послова у цивилним мисијама износило 5 одсто.

Разлози који већину жена запослених у МО и ВС и у полицији одвраћају од активнијег учешћа на различитим позицијама у мировним мисијама су бројни али су, пре свега, садржани у тешком усклађивању породичне и професионалне улоге и специфичних обавеза које у породици имају жене. Стога им је потребна системска и колегијална подршка на послу, али и активнија подршка породице и пријатеља да би се одважиле да прихвате тај професионални изазов.

Закон о спречавању насиља у породици

У Републици Србији, од 2000. године до данас, уложени су знатни напори како би се успоставио адекватан

нормативно-правни оквир усмерен ка спречавању и санкционисању сваког вида насиља, а посебно оног најизраженијег – насиља у породици и насиља у партнерским односима.

У наведеном периоду постепено је успостављен нормативни оквир за целовит и кохерентан систем правне, здравствене и социјалне заштите од дискриминације и насиља, који обухвата механизме грађанскоправне, кривичноправне и прекршајноправне заштите, а у коме важно место припада, осим Министарству правде, тужилаштвима, судовима, Министарству унутрашњих послова, Министарству здравља, Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, али и другим субјектима у друштву, попут јединица локалне самоуправе, Заштитника грађана и Повереника за заштиту равноправности, организацијама цивилног друштва, академској заједници и медијима.

Први корак у изградњи кривичноправног, репресивног система заштита жртава од насиља у породици, у браку и партнерским односима у Србији учињен је инкриминисањем насиља у породици као посебног кривичног дела, с различитим облицима испољавања. Након дуге и свеобухватне расправе, донет је *Закон о спречавању насиља у породици*, који се примењује од 1. јуна 2017, и који има за циљ да на јединствен начин уреди организацију и поступање државних ор-

гана и установа у спречавању насиља у породици и подршке жртвама насиља у породици. Закон се примењује у случајевима постојања сумње да је учињен акт физичког, сексуалног, психичког или економског насиља према другом лицу са којим се то лице налази у садашњем или ранијем брачном, ванбрачном, партнерском или сродничком односу, као и у свим случајевима прогањања и сексуалног насиља.

Поменути закон примењује се на спречавање насиља у породици, као и на сарадњу државних и других органа у поступцима за кривична дела: прогањање (члан 138а Кривичног законика); силовање (члан 178 Кривичног законика); обљуба на немоћним лицем (члан 179 Кривичног законика); обљуба над дететом (члан 180 Кривичног законика); обљуба злоупотребом положаја (члан 181 Кривичног законика); недозвољене полне радње (члан 182 Кривичног законика); подвођење и омогућавање вршења полног односа

(члан 183 Кривичног законика); посредовање у вршењу проституције (члан 184 Кривичног законика); приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетних лица за порнографију (члан 185 Кривичног законика); навођење малолетника на присуствовање полним радњама (члан 185а Кривичног законика); запуштање и остављање малолетног лица (члан 193 Кривичног законика); насиље у породици (члан 194 Кривичног законика); недавање издржавања (члан 195 Кривичног законика); кршење породичних обавеза (члан 196 Кривичног законика); родооскрвљење (члан 197 Кривичног законика); трговина људима (члан 388 Кривичног законика) и друга кривична дела, ако је кривично дело последица насиља у породици.

Већ на први поглед јасно је да је наведени закон у тесној вези са применом Кривичног законика (2016) и Породичног закона (2015). Овај закон примењује

Претње, застрашивање, физичко насиље воде ка убиству жена у партнерским односима

ЗАБРИЊАВАЈУЋА СТАТИСТИКА У СРБИЈИ

Како подсећа Центар за истраживање јавних политика у Београду у својој студији *Злоупотреба оружја и родно засновано насиље*, позивајући се на податке МУП-а Србије, по чијим је проценама у 2016. години било између 960.000 и 970.000 комада регистрованог ватреног оружја у Републици Србији, док је у нелегалном поседу било између 200.000 и 900.000 комада.

По мишљењу овог центра „ватрено оружје представља један од изразитих симбола неједнаких односа моћи у друштву и мушке доминације над женама. Један од таквих симбола је и родно засновано насиље, као најизраженији облик дискриминације жена.“ Ова невладинна организација као најприсутнији облик родно заснованог насиља идентификује насиље у породици и наводи: „У Србији се годишње евидентира у просеку 3.150 кривичних дела насиља у породици. Пријављена лица махом су мушкарци од 30 до 50 година, а жртве прете-

жно жене у четвртој и петој деценији живота. О директној вези поседовања ватреног оружја и родно заснованог насиља у Србији говори и податак да сваке године између 30 и 40 жена изгуби живот у контексту породичног или партнерског насиља, односно да се сваки трећи случај насиља оконча смрћу уз употребу ватреног оружја... Када се деси да је жена убијена у својој кући, може се претпоставити да је њен партнер или рођак извршио убиство, и да починилац обично има претходни досије насиља у породици. Насиље уз коришћење пиштоља, револвера, пушке или неког другог ватреног оружја, може бити део круга насиља и агресиве коју многе жене доживљавају од својих партнера. На сваку жену која је убијена или била изложена физичком насиљу коришћењем ватреног оружја, долази далеко већи број жена које доживљавају претње и застрашивање оружјем” – закључује се у поменутој студији из 2017. године.

се и на пружање подршке и заштите жртвама насиља у породици. Занимљиво је да се Закон о спречавању насиља у породици не примењује на малолетне учиниоце кривичних дела, јер истраживања показују да су најчешћи извршиоци кривичних дела насиља у породици мушкарци између 40 и 45 година старости.

У спречавању насиља у породици, поступцима против учинилаца кривичних дела, као и у пружању заштите и подршке жртвама насиља у породици и кривичних дела одређених тим законом надлежни су полиција, јавно тужилаштво, судови опште надлежности, центри за социјални рад и установе социјалне заштите, установе у систему образовања и васпитања, здравствене установе и

Национална служба за запошљавање, у складу са надлежностима прописаним поменутиим законом и законима који уређују рад наведених органа. Новина овог закона је што предвиђа да ради пружања свеобухватније помоћи жртвама насиља у породици због кривичних дела одређених тим законом, могу бити укључена и друга правна лица, удружења и појединци. Осим тога, закон обавезује државне органе и друге органе и организације да су дужни да без одлагања пријаве полицији или јавном тужиоцу свако сазнање о насиљу у породици.

Наравно, ова законска обавеза покреће питање колико су запослени у надлежним органима, као и појединци у нашем друштву заиста на одговарајући начин

Недопустиво велики број случајева феминицида захтева унапређење капацитета институција надлежних да спрече насиље

Саветовање је саставни део приступа феномену породичног насиља

обучени за (рано) препознавање насиља у породици, а колико су и сами под утицајем предрасуда и стереотипа. И да ли је обавеза свих надлежних органа из тог закона део њихове праксе приликом обављања редовних послова или наметнута обавеза да се „забија нос у туђе послове и туђе животе“ зарад достизања стандарда ЕУ у области људских права, а да претходно нису достигнути ти стандарди и у економској области. Стога се и примена овог закона најчешће везује за новину коју је он донео у смислу обавезе удаљавања насилника из стана на одређено време, без обзира на то у чијем је он власништву. Наведена питања воде нас ка постављању суштинског питања у овој области: Шта је узрок праве експанзије насиља у последњој деценији и да ли

је оно што се нама дешава у последње време специфичност Србије или се то дешава и другим земљама у окружењу, па и развијенијим од наше? Део одговора садржан је у приказу страних искустава у вези са овим проблемом.

Искуства других држава у спречавању родно заснованог насиља: углавном балканска прича

Сагледавајући стање у нормативно-правној области која регулише проблематику родно заснованог насиља, посебно када је реч о породичном насиљу, може се уочити да је највећи број држава, укључујући и оне из непосредног окружења Републике Србије, ратификовао релевантне међународноправне акте, чиме су прихватиле обавезу њиховог спровођења, као и да је израдио, усвојио и примењује националну регулативу. Ипак, упркос постојању одговарајућег нормативног оквира, случајеви насиља над женама се, као што је то случај и у Републици Србији, у мањем или већем обиму, и даље догађају. Разлози за то су вишеструки и комплексни и представљају готово за сваку државу специфичан, сложен сплет историјских, политичких, безбедносних, економских, социјалних, етичких, верских, културолошких и других околности.

У том контексту, назив „Балкан“, поред тога што представља географску одредницу, носи у себи и снажну конотацију изузетно богатог и разноврсног историјског, културног, религијског и другог наслеђа, које се и данас рефлектује на народе и државе на овом про-

сторју. Вишевековно укрштање различитих цивилизацијских утицаја, као и ништа мање важна чињеница да су на том простору вођени многи ратови и оружани сукоби, чак и у не тако давној прошлости, условило је постојање и опстајање у највећој мери традиционалног патријархалног друштва са разрађеним културним обрасцима у којима је у заједници, уз малобројне изузетке, изражен ауторитет и доминација мушкараца. У том смислу, чак и назив „Балканци“ неретко се и даље користи да опише људе са укоренењем строгим традиционалним уверењима, који мање вреднују улогу жена и подразумевају неприкосновену моћ мушкараца када је реч о одлучивању.

Наравно, овај културни образац и друштвена стварност с временом су се мењали у корист жена, које одавно на овим просторима нису више само супруге, мајке и домаћице, већ су у знатно ангажоване и одлучују о многим важним питањима у свим областима друштвеног живота. Борба за постизање равноправности мушкараца и жена свуда у свету је, па и на Балкану, дуготрајна и тешка, а као и свака борба, носи са собом и одређене жртве. Колико жене скупо плаћају остваривање свог, по међународним и националним нормама и законима, легитимног права да буду, али не само формално, у свему равноправне са мушкарцима, показује суморна статистика насиља које се врши над њима. Када је реч о законској регулативи, важно је истаћи да се тежња за прикључење држава региона и европска перспектива Западног Балкана, пре свега због неопходности усаглашавања националних прописа са законодавством Европске уније, позитивно одражава на стање у области родне равноправности.

Насиље у породици – примери из региона

У *Кривичном закону* Републике Македоније у члану 122 став 21 насиље у породици дефинише се као злостављање, грубо вређање, угрожавање безбедности, наношење физичких повреда, сексуално или друго физичко или психолошко насиље које узрокује осећај несигурности, угрожености или страха од супружника, родитеља или деце, или других особа који живе у брачној или ванбрачној заједници или заједничком домаћинству, као и код бившег супружника или особе с којом има заједничко дете или блиски лични однос. Насиље у породици није квалификовано као посебно кривично дело, али постоји квалификаторна околност да су одређена дела учињена у контексту насиља у породици. Тако, у оквиру кривичних дела против живота и тела из главе XIV, чл. 130 ст. 1 предвиђено је да основни облик кривичног дела телесна повреда чини онај ко другог телесно повреди или му наруши здравље, а предвиђена је новчана казна или казна затвора до три године. Ако је дело учињено у оквирима насиља у породици (чл. 130 ст. 2) предвиђена је казна затвора у трајању од шест месеци до три година. Када је у питању тешка телесна повреда, за основни облик предви-

Милунка Савић (1890–1973) прерушена у мушкарца, као добровољаца, почетком балканских ратова 1912. године постаје војник у Дринској дивизији

ђена је казна затвора у трајању од шест месеци до пет година (чл. 131 ст. 1), а уколико је дело учињено у оквиру породице – од једне до пет година затвора (чл. 131 ст. 2). За посебно тешку телесну повреду предвиђена је казна затвора од једне до десет година, а уколико је тешка телесна повреда квалификована смрћу казна је најмање једна година. Члан 131 ст. 6 предвиђа да ће онај ко учини дело у афекту, доведен у стање растројства нападом или тешким вређањем или насиљем у породици од оштећеног, бити кажњен за дело из ст. 1 и 2, новчаном казном или затвором до три године, а ако је у питању дело из ст. 3 и 4 затвором од једне до пет година. Када су у питању кривична дела против слободе и права човека и грађанина из главе XV, код кривичног дела принуде (чл. 139), околност да се принуда врши у породици је квалификаторна, а прописана казна је затвор од шест месеци до три године. Сагласно чл. 140, ономе ко другог противправно лиши слободе, држи затвореним или му на други начин одузме или ограничи слободу кретања, уколико је то учињено у породици, казна затвора је од шест месеци до три године. Чланом 144 прописано је да кривично дело угрожа-

СОС ТЕЛЕФОН ЗА ЗАПОСЛЕНЕ У ОРУЖАНИМ СНАГАМА КРАЉЕВИНЕ ШПАНИЈЕ

Правна једнакост мушкараца и жена на свим позицијама и службама у Министарству одбране и у оружаним снагама Краљевине Шпаније нормативно-правно је установљена 1999, а успостављена у пракси 2011. године. Војна опсерваторија за жене формирана је 2005, која је 2011. године прерасла у Војну опсерваторију за једнакост. Војну опсерваторију за једнакост чини укупно седам особа и то четири стално запослена лица, која раде пуно радно време и три лица која имају саветодавни статус.

Припадници Министарства одбране и оружаних снага Краљевине Шпаније као облик превентивне и делотворне заштите запослених од насиља и мобинга увели су и СОС телефон. Наведени телефон налази се у поменутој Опсерваторији за једнакост Оружаних снага Краљевине Шпаније у оквиру Сектора за људске ресурсе и на њега запослени могу анонимно поставити питања из области људских права. Запослени у Опсерваторији дају савете, препоруке или решења за свако питање. Уколико странка дозволи, ступају у директну комуникацију ради решавања конкретне проблема. У случају потребе, могу се ангажовати и додатне службе – правна, психолошка, лекарска. Помоћ може, а то се дешава у пракси, да затражи и командант јединице уколико није довољно информисан о законским решењима и својим овлашћењима у овој области.

вање безбедности такође добија тежи облик ако је учињено у породици и прописана је казна затвора од три месеца до три године. У групу кривичних дела против полне слободе и полног морала, из главе XIX, насиље у породици такође је квалификаторна околност код појединих кривичних дела. У чл. 191 (посредовање у вршењу проституције) предвиђено је више облика дела, а у случају да неко од њих буде извршено у породици, прописана је казна од најмање десет година.

Закон о породици, чл. 33а, забрањује насиље у браку и породици. У глави VI-A под називом „Породично насиље”, чланом 94б, предвиђена је забрана сваког насиља међу члановима породице, без обзира на пол и узраст.

Кривични закон Босне и Херцеговине не предвиђа кривично дело насиља у породици, већ је оно регулисано посебним кривичним законима Републике Српске, Федерације Босне и Херцеговине и Дистрикта Брчко. До реформе кривичног законодавства у Босни и Херцеговини насиље у породици сматрано је приватном сфером и није третирано као кршење људских права и један од облика насилничког криминалитета.

Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине предвиђа кривично дело насиље у породици (чл. 122). Такво дело чини онај „ко насиљем, дрским и безобзирним понашањем угрожава мир, телесну цјеловитост или психичко здравље члана своје породице” (ст. 1). За овај облик насиља извршен у породици предвиђена је новчана казна или казна затвора до једне године. Уколико је дело учињено према члану породице с којим учинилац живи у заједничком домаћинству (ст. 2), предвиђена је новчана казна или казна затвора до три године. Ако је дело из става 1. или 2. учињено уз употребу оружја, опасног оруђа или другог средства подобног да тешко повреди тело или наруши здравље (ст. 3), предвиђена је казна затвора од три месеца до три године. Уколико је извршењем дела из ст. 1, 2 или 3, члан породице тешко телесно повређен или му је здравље тешко нарушено или је такво кривично дело учињено према детету или малолетнику, предвиђена је казна затвора од једне до пет година. Ако је услед извршења дела из ст. 1 до 4 проузрокована смрт члана породице, предвиђена је казна затвора од две до петнаест година. У случају убиства члана породице који је претходно злостављан, предвиђена казна је најмање десет година затвора или казна дуготрајног затвора.

Законом о заштити од насиља у породици Федерације Босне и Херцеговине уређени су: заштита од насиља у породици, појмови породица и насиље у породици, врста и сврха заштитних мера за особе које су починиле радње насиља у породици, начин и поступак изрицања заштитних мера, заштита жртве од насиља у породици, међусобна повезаност свих субјеката који су у функцији заштите од насиља у породици и друга питања од значаја за заштиту од насиља у породици.

Једина врста прекршајних санкција за насиље у породици јесу заштитне мере и оне могу бити: удаљење из стана, куће или другог стамбеног простора; забрана при-

ближавања жртви; забрана ухођење или узнемиравања; обавеза психосоцијалног третмана; обавеза лечења зависности. Заштитне мере изричу се у трајању од најмање једног месеца, а најдуже до две године, рачунајући од правноснажности решења којим је мера изречена. Орган старатељства и други органи заштите дужни су да воде евиденцију о мерама и лицима на која се односе, да прате извршење мере и обавештавају суд о томе, као и да предложи продужење, прекид или замену мере.

Породични закон Федерације Босне и Херцеговине у чл. 4 прописује забрану насилничког понашања брачног партнера или било ког другог члана породице.

У *Кривичном законнику* Републике Српске, у глави XVI, која се односи на кривична дела против брака и породице, у чл. 190, предвиђено је кривично дело насиље у породици или породичној заједници. „Ко примјеном насиља, пријетњом да ће напасти на живот и тијело, дрским или безобзирним понашањем угрожава спокојство, тјелесни интегритет или душевно здравље члана своје породице или породичне заједнице и тиме доведе до повреде његовог физичког или психичког интегритета, казниће се новчаном казном или казном затвора до три године” (ст. 1).

Уколико је при извршењу дела из ст. 1 коришћено оружје, опасно оруђе или друго средство које је подобно да тело тешко повреди и наруши здравље, предвиђена је казна затвора од шест месеца до пет година (ст. 2). Ако је услед извршења дела из ст. 1 и 2 наступила тешка телесна повреда или тешко нарушење здравља или су она учињена према детету или у присуству детета, предвиђена је казна затвора од две до десет година. У случају да је, као последица извршења дела из претходних ставова, наступила смрт члана породице или породичне заједнице, као кривична санкција за ово дело предвиђена је казна затвора од три до петнаест година.

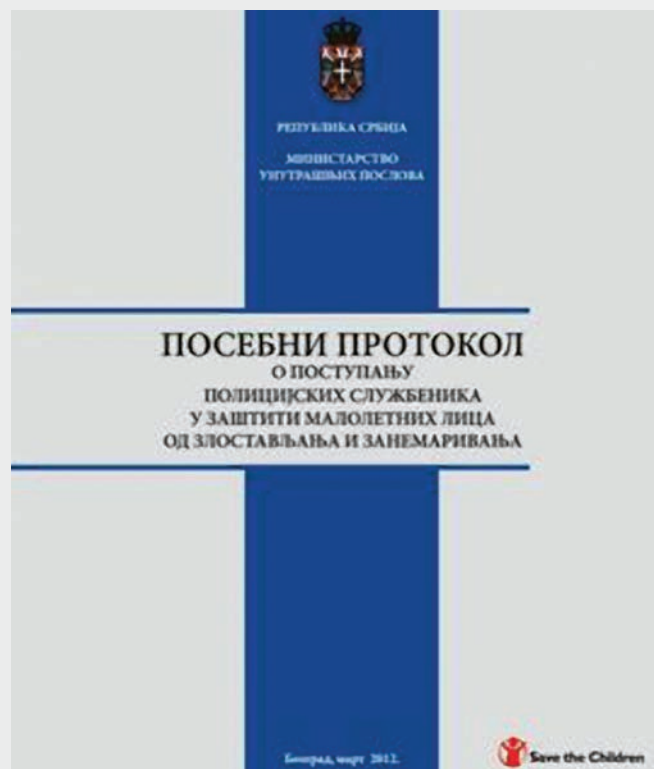
Заштиту жртава од насиља у породици пружа и *Закон о заштити од насиља у породици*.

У *Кривичном законнику* Републике Црне Горе, у глави XIX „Кривична дела против брака и породице”, чл. 220 предвиђено је кривично дело насиље у породици или у породичној заједници. Ово дело врши онај ко применом грубог насиља угрожава телесни или душевни интегритет члана своје породице или породичне заједнице. За ово дело превиђена је новчана казна или казна затвора до једне године. Ако је при извршењу дела коришћено оружје, опасно оруђе или друго средство погодно да тело тешко повреди или здравље тешко наруши, предвиђена казна је затвор од три месеца до три године. Уколико је услед дела насиља у породици настала тешка телесна повреда или тешко нарушење здравља или су учињена према малолетном лицу, учинилац ће се казнити казном затвора од једне до пет година, а ако је услед неког од облика дела наступила смрт члана породице или породичне заједнице, предвиђена је казна затвора од три до дванаест година.

У *Породичном закону* Републике Црне Горе насиље у породици се само помиње у вези са уређењем односа родитеља и деце, односно када се наводе разлози за

одвајање детета од родитеља, односно ограничавања права детета да одржава личне односе с родитељем са којим не живи.

Новине у регулисању насиља у породици, а самим тим и допуну наведених закона, дао је *Закон о заштити од насиља у породици*. Насиље је свако чињење или нечињење члана породице, којим се угрожава физички, психички, сексуални и економски интегритет,

Примери протокола о надлежном поступању полиције и судства у случају злостављања и занемаривања малолетника

Протоколи Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и Министарства здравља о надлежном поступању на основу Закона о спречавању насиља у породици

јеве насиља и пружање помоћи жртви хитно (чл. 5). Посебно су наведени облици испољавања насиља у породици (чл. 8). Државни орган, здравствена, образовна и друга установа, социјални радник, васпитач и друго лице дужни су да пријаве полицији почињено насиље за које сазнају у вршењу послова из своје надлежности, а у случају непријављивања могу бити кажњени.

Поступање у случајевима насиља

Препознавање насиља у Републици Србији може бити резултат пријаве коју поднесе жртва било ком лицу или када било које службено или стручно лице уочи физичке или друге трагове насиља или када насиље пријави треће лице. Процену ризика спроводи полицијски службеник надлежан за спречавање насиља у породици, на основу свих доступних информација у нај-

ПРОТОКОЛИ ЗА ПОСТУПАЊЕ У СЛУЧАЈЕВИМА НАСИЉА НАД ЖЕНАМА

Публикација „Мултисекторска сарадња – институционални одговор на насиље над женама“ реализована је у заједничком пројекту УН „Интегрисани одговор на насиље над женама у Србији“. Публикација обједињује постојеће протоколе о поступању и сарадњи установа, органа и организација у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима и садржи све протоколе који се односе на надлежно поступање ради спречавање насиља над женама:

- Општи протокол о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама у породици и у партнерским односима Владе Републике Србије,
- Посебни протокол Министарства рада, запошљавања и социјалне политике Владе Републике Србије о поступању центара за социјални рад – органа старатељства у случајевима насиља у породици и женама у партнерским односима,
- Посебни протокол Министарства унутрашњих послова Владе Републике Србије о поступању полицијских службеника у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима,
- Посебни протокол Министарства здравља Владе Републике Србије о поступању у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима,
- Приказ поступања образовно-васпитних установа у случајевима насиља над девојчицама и породичног насиља.

Публикација је намењена стручној заинтересованој јавности и особама задуженим за пружање услуга заштите од насиља у породици и у интимним партнерским односима и може се преузети у електронском формату на сајту.

ментално здравље и спокојство другог члана породице, без обзира на место где је учињено. Законом је предвиђено да су полиција, органи за прекршаје, државно тужилаштво, центар за социјални рад или друга установа социјалне и дечије заштите, здравствена установа, као и други органи дужни да решавају случа-

краћем могућем року. Детаљи надлежног поступања полицијских службеника у свим наведеним случајевима насиља прецизирани су посебним протоколима о поступању полиције.

Такође, у *Закону о сиречавању насиља у породици* јасно је дефинисано да је јавни тужилац дужан да, након што од полицијског службеника за спречавање насиља у породици прими обавештење, процене ризика и одлуку о изреченим хитним мерама, у року од 24 часа од пријема обавештења предложи надлежном суду продужавање хитних мера, ако из обавештења и процене ризика утврди да постоји непосредна опасност од насиља у породици.

За одлучивање о предлогу јавног тужиоца о продужавању хитних мера надлежан је суд који је, у складу са *Породичним законом*, надлежан и за одлучивање у спору за заштиту од насиља у породици.

Новина коју уноси овај закон је да се ради ефикаснијег спровођења закона у полицијској управи, основном и вишем јавном тужилаштву, основном и вишем суду и центру за социјални рад на одређеној територији именују лица одређена за везу. Лица одређена за везу дужна су да свакодневно размењују информације и податке ради спречавања насиља у породици, откривања, гоњења и суђења за кривична дела одређена овим законом и пружања помоћи жртвама насиља у породици и кривичних дела одређених овим законом.

Осим тога, на подручју сваког основног јавног тужилаштва образује се група за координацију и сарадњу, која разматра појединачно све случајеве насиља у породици који нису окончани правоснажним судским

одлукама или у којима је потребна заштита жртава насиља у породици и кривичних дела одређених овим законом и предлаже мере за окончање поступака и спровођење потребних мера заштите жртве. Та група састаје се најмање једном у 15 дана и по пријему процене ризика од насиља у породици, односно обавештења надлежног органа и организације, израђује индивидуални план заштите жртве, који обезбеђује целовиту, делотворну и ефикасну заштиту и одговарајућу помоћ за жртву насиља у породици и кривичног дела одређеног овим законом, као и за друге чланове породице којима је помоћ потребна.

Планиране мере заштите морају осигурати безбедност жртве, да зауставе насиље и да спречи да се дело понови, да заштите права жртве и да омогуће да жртва добије услуге које служе њеном опоравку, оснаживању и осамостаљивању.

Индивидуалним планом заштите одређују се носиоци појединих активности и рокови за њихово предузимање, као и план праћења и процене делотворности планираних и предузетих мера.

Уобичајени механизми манипулације

Насилне особе често посежу за методама манипулације које подразумевају изолацију потенцијалне жртве насиља. Насилне особе у породици често изолују особу/особе према којој/којима примењују насиље забраном контаката са пријатељима, родбином, спољним светом, забраном изласка из куће, искључивањем телефона, забраном одласка на посао у школу и сл.

Методe застрашивања манипулатора и насилника

Исцрпљујуће и понижавајуће физичко, психичко и сексуално насиље у породици најчешће погађа жене и децу. Наношење тешких физичких повреда, вређање и јавно понижавање жене пред пријатељима, претње убиством, одузимање новца или деце, ускраћивање права на слободно располагање сопственим телом, подвођење и присиљавање на проституцију, само је део онога што чини свакодневицу појединих жена у Србији. То доводи до тоталне надмоћи насилника и контроле над женом у својој породици, а њено ћутање, као и ћутање околине омогућава му да се круг насиља шири и на друго особе у породици. Он у свим ситуацијама одлучује шта жена треба да ради, шта да говори, где да иде, сматрајући својим апсолутним правом управљање животом своје супруге и њихове деце.

Да би је држао у циклусу насиља, манипулисањем понекад долази до момената нежности, када он доноси цвеће, обећава да ће се променити, па се жена нада промени. Такви тренуци су током времена све ређи. Нажалост, та фаза учвршћује жену у убеђењу да треба остане у браку све до следећег момента када претње и насиље поново почињу. Када она коначно донесе одлуку да треба да покуша да изађе из брачне заједнице, следи ново застрашивање и претње да ће је убити, као успешна тактика задржавања, јер је насилник завистан од везе са женом у којој остварује своју моћ.

Трговина људима (трафикинг)

Трговина људима, посебно женама и децом, спада међу најургентније проблеме и изазове безбедности савременог света, па је стога овај проблем био обухваћен и првим (2010–2015) и другим Националним акционим планом за примену Резолуције 1325 СБ УН – Жене, мир и безбедности у Рейублици Србији (2017–2020). Наиме, према подацима УН око четири милиона жена

и деце су годишње предмет трговине у свету. Земље се у односу на проблем трафикинга деле на земље порекла, земље транзита и земље крајње дестинације. Учесницима у мировним операцијама и акцијама за наметање мира скреће се пажња да могу бити доведени у ситуацију да користе услуге жена које су жртве трговине људима и присилно натеране да се баве проституцијом. Они у процесу едукације добијају сазнања о следећем одређењу овог проблема:

СОС телефон на Тргу републике у Београду

„Под трговином људима подразумева се намањивање, превоз односно други начин трансфера, пријем или држање у неком простору других лица и то претњом силом или употребом других облика принуде, отмице, преваре, обмане, злоупотребе моћи или тешке ситуације у којој се та особа налази, или давањем особи или примањем новца или друге користи од особе која има контролу над другом особом са циљем њене сексуалне, радне или неке друге експлоатације.” Тржиште трговине женама је у сталном порасту и већ се може мерити са тржиштем дроге и оружја. Република Србија је од 2002. године знатно унапредила нормативни оквир заштите од свих видова трговине људима, али је проблем трафикинга и даље изражен, посебно на простору Косова и Метохије, а самим тим и одговорност међународних снага и привремених институција на том простору за његово сузбијање .

Искуства из Војске Србије

Иако важећи прописи пружају добар правни оквир и инструменте за спречавање и сузбијање дискриминације и насиља и који су у великој мери усаглашени са међународним и европским стандардима, евидентно је да због броја регистрованих случајева дискриминације и насиља у Републици Србији постоји потреба да се поједина законска решења ефикасније примењују у пракси.

У вези са наведеним, треба истаћи да Министарство одбране и Војска Србије доследно поштују одредбе успостављеног нормативно-правног оквира Републике Србије које се односе на забрану свих видова

дискриминације и насиља и, сагласно томе, у оквиру својих надлежности предузимају мере и активности и успостављају механизме којима се обезбеђује смањење броја случајева кршења уставног и законског начела забране дискриминације и насиља, што је нарочито усмерено према рањивим друштвеним групама. Као пример добре праксе треба навести деловање ментално-хигијенских тимова Генералштаба Војске Србије, које чине стручњаци различитих профила. У тим тимовима често има и жена, јер су најзаступљеније међу трупним психолозима, али у последње време и међу официрима и подофицирима Војске Србије. Имајући у виду да жене чине више од половине становништва Републике Србије, неопходно је снажније залагање за поштовање одредаба међународног права које се односе на права и заштиту жена и девојака, односно предузимање посебних мера с циљем заштите жена и девојака од родно заснованог насиља у оружаним сукобима и по њиховом окончању, у периоду изградње мира, како у цивилним структурама, тако и у војсци и у полицији.

Поред тога, у МО и ВС је 2010. године успостављен и механизам „особа од поверења”, као део спровођења Националног акционог плана за примену Резолуције 1325 Савета безбедности УН – Жене, мир и безбедности у Републици Србији.

Такође, приликом формулисања предлога мера МО и ВС за превенцију сваког облика насиља и дискриминације у породицама професионалних припадника Војске Србије треба имати у виду да Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања обавља послове у складу са Законом о мини-

Приручник за обуке „особа од поверења”

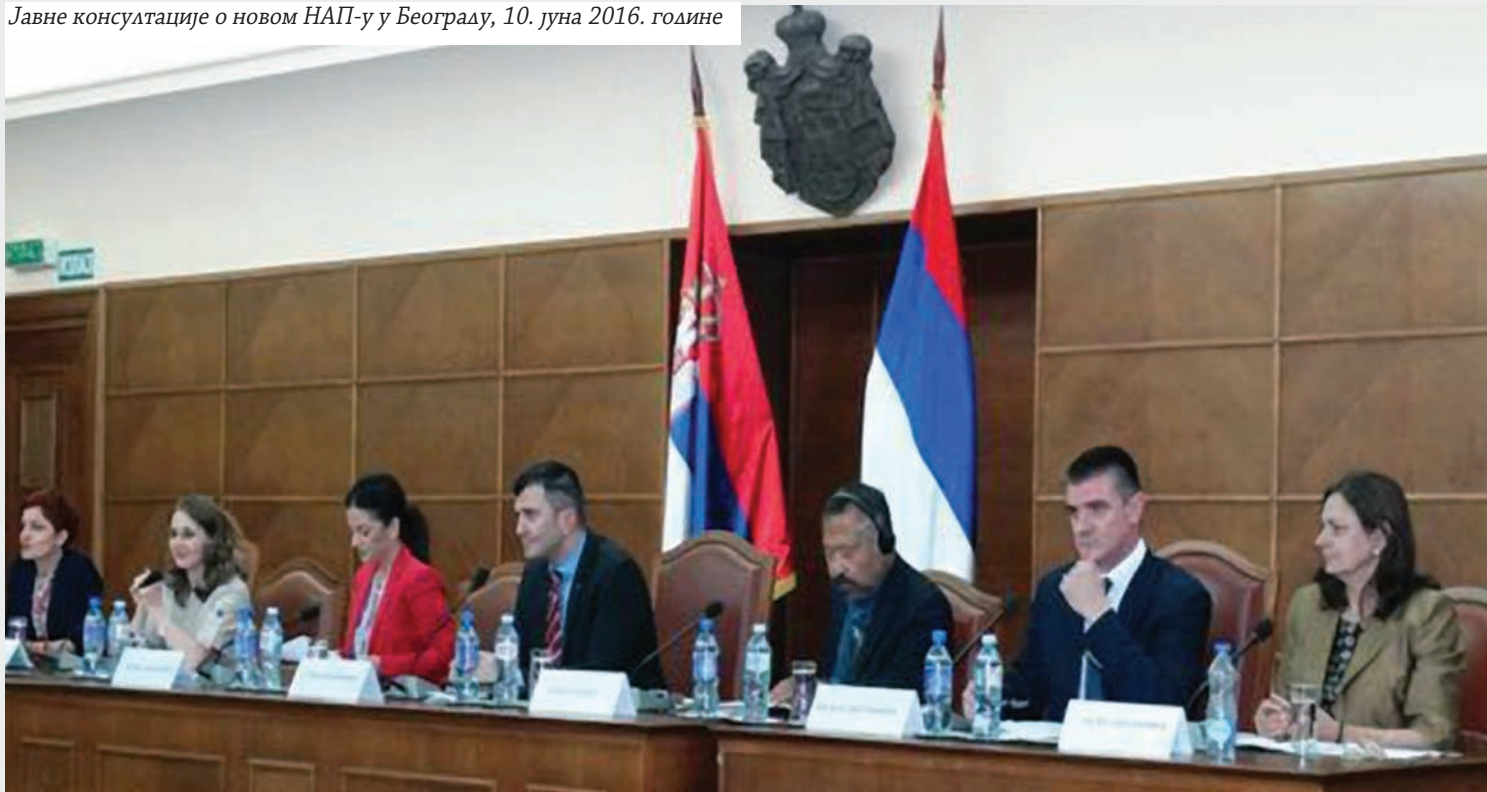
сврствима који се односе на „систем породично правне заштите, породицу и децу, борачко-инвалидску заштиту, заштиту цивилних инвалида рата и чланова породица лица на војној служби”, што упућује на неопходност да се предлог конкретних мера и ак-

РЕЗОЛУЦИЈА 1325 У ОДНОСУ НА НАСИЉЕ

Када је Савет безбедности Уједињених нација, 2000. године, донео Резолуцију 1325, то је представљало важну прекретницу којом је послата порука свету да међународна безбедносна заједница препознаје да сукоби утичу на жене другачије него на мушкарце. Жене морају бити заштићене, не само током сукоба и по њиховом окончању, већ оне, такође, треба да имају значајнију улогу у процесима решавања сукоба и изградње мира. Стога је ова резолуција од суштинског значаја, не само када је реч о заштити и укључивању жена у питања која се односе на људску безбедност, већ и у решавању питања која се односе на политику безбедности, као и у активности за успостављања и одржавање међународног мира.

тивности усаглашава са ресорним министарством. Поред тога, не треба заборавити да важну улогу у вези са наведеним имају и Министарство унутрашњих послова, Министарство здравља, Министарство просвете, науке и технолошког развоја, Канцеларија за људска и мањинска права, Координационо тело за родну равноправност, Министарство правде, судови и тужилаштва, али и независна тела, попут Заштитника грађана, Повереника за заштиту равноправности и Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података на личности, као и поједина удружења и организације које пружају услуге „сигурних кућа” и „СОС телефона”, али и лица задужена за при-

Јавне консултације о новом НАП-у у Београду, 10. јуна 2016. године

мену Закона о забрани злостављања на раду и „особе од поверења“.

То су све органи, институције и механизми који треба да омогуће делотворност закона у њиховој примени у пракси. Ипак, поставља се питање зашто је упркос томе, у Србији у последњих десетак година дошло до пораста насиља.

Нови, други по реду Национални акциони план за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене, мир и безбедности у Републици Србији (2017–2020), усвојен је 19. маја 2017. и његова примена тече објављивањем у „Службеном гласнику РС“, број 53/17, од 30. маја 2017. године.

Имајући у виду да је приликом израде Националног акционог плана паралелно текао процес израде нормативних, стратегијских и планских докумената који ће се целовитије бавити спречавањем насиља над женама у породици и у партнерским односима, Национални акциони план (2017–2020) не односи се на поменути садржај докумената, већ садржи активности које су усмерене на спречавање насиља над женама у мултинационалним операцијама, у конфликтном и постконфликтном опоравку друштва, кризним и ванредним ситуацијама, са посебним освртом на превентивно деловање, заштиту и опоравак жена услед деловања савремених изазова, ризика и претњи безбедности који посебно погађају маргинализоване и вишеструко дискриминисане категорије становништва у Републици Србији и мигранте.

Имајући у виду надлежности Министарства одбране у вези са координацијом примене Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене, мир и безбедности у Републици Србији, део активности органа државне управе и локалне самоуправе, организација цивилног друштва, академске заједнице и медија односи се на сва четири стуба поменуте резолуције, укључујући и укључивање жена у решавање безбедносних проблема, али и у превенцију, заштиту и опоравак жена од сваког облика насиља и дискриминације над њима.

У новом Националном акционом плану за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене, мир и безбедности у Републици Србији (2017–2020) психосоцијалном опоравку жртава насиља и њиховом интегрисању у друштво придаје се посебан значај. У наведеном контексту, активна и организована подршка жртвама насиља у средини у којој живе и раде, а поготово чланова њихове породице, од прворазредног је значаја. Стога, у организационим саставима Министарства одбране и Војске Србије ускоро ће се појавити специјализована брошура која треба да допринесе едукацији запослених и чланова њихових породица о овом проблему.

Ради превенције сваког облика насиља и дискриминације у организационим саставима Министарства одбране и Војске Србије, а имајући у виду одредбе Нацрта Националног акционог плана за спровођење Резолуције 1325 Савета безбедности УН – Жене, мир и безбедности (у даљем тексту: НАП), који ће се по усва-

јању спроводити од 2017. до 2020. године, предлажемо следеће:

- посебну пажњу треба поклонити спровођењу НАП-а, с обзиром на то да су наведеним документом предвиђене активности које су усмерене на спречавање насиља над женама у мултинационалним операцијама, у конфликтном и постконфликтном опоравку друштва, кризним и ванредним ситуацијама, са посебним освртом на превентивно деловање, заштиту и опоравак жена услед деловања савремених изазова, ризика и претњи безбедности који посебно погађају маргинализоване и вишеструко дискриминисане категорије становништва у Републици Србији;
- контакт особе за забрану мобинга треба да буду укључене у планирање, праћење и извештавање реализације активности на примени активности НАП-а;
- додатно треба обучити „особе од поверења“ у организацијским саставима МО и ВС тако да лакше препознају насиље и дискриминацију (у вези са тачком 1.7. НАП-а);
- треба успоставити ефикасну сарадњу са међународним организацијама и организацијама цивилног друштва које се баве питањима дискриминације и насиља и имати у виду да се ОЕБС и Програм „Партнерство за мир“ (ПзМ) доследно анга-

ПОДСТИЦАЈНЕ МЕРЕ ДРУШТВА РАДИ ОСНАЖИВАЊА ЖЕНА

Инструменти и мере који се, у функцији достизања циљева превенције, заштите и оснаживања жена, као добра пракса користе у свету су:

- информације (интернет, флајери, брошуре, упутства, као нпр. упутство о поступању у случају мобинга, сексуалног злостављања и сл.),
- бесплатна правна помоћ,
- СОС телефони,
- сигурне куће,
- финансијска подршка у samozapošљавању жена, повољне кредитне линије за предузетнице, али и обезбеђење накнаде за чување деце и за обављање тзв. неплаћених послова у домаћинству,
- едукација и обука,
- флексибилно радно време (потребно је имати одређен број радних сати на годишњем нивоу, уз могућност, уколико нема тимског рада и састанака, свакодневног самосталног избора времена доласка на посао и одласка с посла), алтернативни начини обављања посла (рад од куће и сл.),
- право на плаћено одсуство са посла (нпр. трудничко, породичко и родитељско одсуство са посла, право на рад са смањеним обимом посла до 20 одсто).

- жују на спречавању насиља над женама у кризним и ванредним ситуацијама, као и у промовисању учешћа жена у очувању и изградњи мира;
- треба реализовати интерна истраживања у МО и ВС о питањима насиља и дискриминације, у организационим саставима Министарства одбране и Војске Србије, а њима би могла да се обухвате и питања односа у породицама професионалних припадника Војске Србије (нарочито ако су у питању професионални припадници Војске Србије женског пола);
 - треба повећати број и квалитет предавања на теме насиља и дискриминације у организацијским саставима МО и ВС, као и обезбедити обуку за учеснике/це мировних и хуманитарних мисија о родној равноправности, опоравку и реинтеграцији жена са искуством родно заснованог насиља (тачка 5.3. НАП-а);
 - треба успоставити делотворну заштиту жена запослених или ангажованих у МО и ВС од свих облика насиља, између осталог и применом примера добре праксе проверених у другим органима државне управе (тачка 4.4. НАП-а);
 - у складу са примерима добре праксе у министарствима одбране и оружаним снагама других земаља, у Сектору за људске ресурсе МО треба образовати организацијски састав чија би надлежност била у домену спровођења НАП-а, којим би били обухваћени и превенција, сузбијање, супротстављање и заштита од свих облика дискриминације и насиља, са тежиштем на породицама запослених у МО и ВС.

На крају

Разматрајући проблем експанзије насиља у последњој деценији, наметнуло се питање: Зашто су људи престали да буду људи и зашто им закон све више лежи у топузу, а за чојство нико ни не мари? Да ли је оно што се нама дешава српска специфичност или се то дешава и другим земљама у окружењу, па и развијенијим земљама од нас? Да ли је пад морала специфичност одређеног културолошког (хришћанског) друштва или га има и тамо где се примењује шеријатски закон, тј. да ли је универзална појава у 21. веку? Да ли се само казнама може решити пораст насилништва, односно да ли је пораст насиља превасходно етничко, верско, социјално, економско или безбедносно питање или је компилација свих наведених аспеката, па му се и не може приступити једнострано већ као комплексној појави у друштву? ■

